

TÖMEGNÖVEELÉS ÉS SZÁLKÁSÍTÁS:

A magyarországi büntetőügyi mediáció intézményének elemzése¹

Bevezetés

Magyarországon 2007. január 1-e óta elérhető a mediáció büntetőügyek sértettjei és elkövetői számára. Miként írható le a helyreállító igazságszolgáltatás magyarországi intézményesítésének folyamata?² Mik tekinthetők rendszerünk erősségeinek és gyengeségeinek? Látva az első évek tapasztalatait és eredményeit, miként lehetne a mediációs rendszert továbbfejleszteni?

A fentiekhez hasonló kérdések vezettek el az alábbi elemzéshez. A tanulmány elsőként rövid áttekintést ad a büntetőügyi mediáció hazai helyzetéről. Ezt követően néhány általánosabb, a mediáció intézményesítésével kapcsolatos jelenséget, dilemmát kívánok megfogalmazni. Mindezt a hazai büntetőügyi mediációs rendszer SWOT elemzése zárja, amelyben részletezésre kerülnek a jelenlegi intézmény erősségei, gyengeségei, lehetőségei és az ezzel kapcsolatos veszélyek.

1. Helyzetkép a büntetőügyekben alkalmazható mediációról Magyarországon

A büntetőügyi mediáció 2007. január 1-én életbe lépett szabályozása alapján, amely keretet adott intézményének országos szintű elindulásának³, az öt év szabadságveszténél nem súlyosabb büntetendő, vagyon és személy elleni, valamint közlekedési cselekmények esetén lehetőség van a mediációra mind fiatakorú, mint felnőtt korú elkövetők esetében, amennyiben

- a felek ezt önkéntesen igénylik;
- a cselekménynek van sértettje;
- az elkövető tettét beismerte;
- az elkövető nem különös vagy többszörös visszaeső;

¹ Jelen tanulmány Fellegi Borbála: *Út a megbékéléshez. A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon* című, Napvilág Kiadónál 2009-ben megjelent kötete konklúzióinak (5. fejezet) aktualizált kivonata, amelynek közzétételéhez a Napvilág Kiadó hozzájárult. Az itt összegzett gondolatok bővebb kifejtése szintén e monográfiában olvasható.

² Az elemzésben szinonimaként alkalmazom a „helyreállító”, a „jótételt” és a „resztoratív” igazságszolgáltatás kifejezéseit. Helyreállító igazságszolgáltatás kapcsán egy összetett igazságügyi filozófiára, paradigmára utalok, amelynek egy gyakorlati (Magyarországon leginkább alkalmazott) modellje a büntetőügyekben alkalmazott mediáció.

³ Az 1998. évi XIX. törvény közvetítői eljárást érintő rendelkezései (Be. 221/A §, 224. §, 114/A §, 215. §, 272. §, 459 §, 485/C. §); az 1978. évi IV. törvény (Btk.) 2006. évi LI. törvénnyel módosított paragrafusai (36. §, 107/A. §, 342. §), valamint a 2006. évi CXXIII. törvény a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről.

- az elkövető nem állt büntetőeljárás alatt a cselekmény elkövetésekor, valamint
- cselekménye nem okozott halált.

Ez alapján kb. 110 bűncselekmény esetében van lehetőség büntetőügyi mediáció igénylésére.

A büntetőügyi mediáció végrehajtása az Igazságügyi és Rendészeti (azóta Igazságügyi és Közigazgatási) Minisztérium alá tartozó Igazságügyi Hivatal (IH) alá tartozik. Közvetítőként jelenleg kizárólag az IH speciálisan kiképzett, korábban pártfogó felügyelőként dolgozó munkatársai, valamint 2008. január 1-től a pártfogó felügyelői szolgálatként kijelölt szervvel közvetítői tevékenység végzésére szerződésben álló ügyvédek járhatnak el.

A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységet a jogalkotó elsőként a kis- és közepesen súlyos bűncselekmények körében vezette be, kizárólag az ügyészi és bírói szakban.

A mediációs eljárást az illetékes ügyész hivatalból saját belátása alapján a felek (vagy meghatalmazott ügyvédek) indítványára kezdeményezheti. Ezzel szemben a bírói szakban a bíró hivatalból nem, csupán a felek kérelmezésére küldheti az ügyet mediációra. Mindkét jogalkalmazó kötelessége, hogy a feleket tájékoztassa a közvetítői eljárás lehetőségéről.

A Btk. 36. §-ban meghatározott „tevékeny megbánás” intézményének megfelelően felnőtt korú elkövetők esetében a három évnél, fiatalokorúaknál az öt évnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények ügyében eredményes közvetítői eljárás automatikusan a büntetőeljárás megszűnéséhez vezet, tehát az elkövető számára büntetett előélet nélkül lezárul az ellene folytatott eljárás. A sikeres közvetítést követően az ügyésznek nincsen lehetősége egyéni mérlegelésre arra vonatkozóan, hogy elég „tartalmasnak” találta-e a mediáció kimenetelét – a jogszabályi előírásoknak megfelelően eredményesnek tekintendő mediációt követően az eljárást minden esetben meg kell szüntetnie. A mediáció ezen esetekben tehát diverziós – hagyományos bírói útról elterelő – eljárásnak tekintendő, amely kiváltja a büntetőszankció szükségességét.

Felnőtt korú elkövetők esetében nem csak diverziós hatása lehet a sikeres közvetítői eljárásnak. Amennyiben egy felnőtt korú elkövető cselekménye három év szabadságvesztésnél szigorúbban, de öt évnél nem szigorúbban büntetendő, vádemelésre mindenképpen sor kerül, azonban az eljárás keretén belül – ha az egyéb feltételek fennállnak – lehetőség nyílik rá, hogy az ügyet közvetítői eljárásra utalják. Ez esetben az illetékes ügyész vagy bíró maximum hat hónapra felfüggesztheti az eljárást, amely időszak alatt a közvetítői eljárásnak le kell zárulnia. Eredményes mediációt követően az ügyben eljáró bíró korlátlanul enyhítheti az ítéletet. Ezekben az esetekben tehát mindenképpen sor kerül a bírósági tárgyalásra, a mediáció kimenetele mintegy „kiegészíti” a hagyományos szankciót, a bíró

pedig egyénileg mérlegelheti, hogy milyen mértékben veszi figyelembe a sikeres megállapodást ítéletének meghozatalakor.

A büntetőügyi közvetítés bevezetése óta, az első három év során a Pártfogó Felügyelői Szolgálat kb. 8500 mediációra utalt ügyben járt el. A legutóbbi évek tendenciái szerint a mediációs ügyek több mint 80%-át az ügyészségek, kevesebb mint egyötödét a bíróságok utalják közvetítői eljárásra. A közvetítéssel kezelt ügyek kb. 80%-ában a felek megállapodásra jutnak, amelyek kb. 90%-a teljesül is. A beérkezett ügyek legnagyobb része (több mint fele) vagyon elleni cselekmény, amelyet a közlekedési, majd a személy elleni bűncselekmények követnek. Az igazságszolgáltatásban tapasztalható jelentős területi eltéréseket illusztrálja, hogy a büntetőügyi közvetítést leginkább és legkevésbé alkalmazó megyék között kb. hétszeres szorzó található az ügyek számának tekintetében. (Igazságügyi Hivatal, 2010)

2. Szakmapolitikai dilemmák a mediáció magyarországi intézményesítésének kapcsán

A következőkben néhány, a helyreállító igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó általánosabb megfigyelések olvashatók. Gondolataim így nemcsak a 2007-ben bevezetésre került büntetőügyi mediáció modelljét, hanem az elmúlt húsz év intézményesülési folyamatának egészét érintik.

2.1 Eljogiasodás

A magyar rendszer kapcsán elsőként kiemelendő általános jelenség, hogy a helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatban túlhangsúlyozzuk a „szakértő” jelleget, mindezzel párhuzamosan pedig háttérbe szorul a civil, „laikus” segítség.⁴ Ennek legláthatóbb jele a resztoratív megközelítések és gyakorlatok erőteljes *eljogiasodása*. Ezt illusztrálja az a tény, hogy Magyarországon – Európában egyedülálló módon – a pártfogó felügyelők mellett kizárólag az ügyvédek kaptak jogosultságot a büntetőügyi mediációs tevékenység végzésére.

Mindez súlyos kérdéseket is felvet azzal kapcsolatban, hogy vajon mennyire sikerül a gyakorlatban képviselni a helyreállító igazságszolgáltatás alapvető szellemiségét. Egyrésztől felmerül a semlegesség és pártatlanság kérdése: képesek lehetnek-e ügyvédek – akiknek korábbi tevékenységük során mindvégig ügyfeleik érdekeit kellett képviselniük és minden helyzetben a győzelemre törekedtek – a felek közötti pártatlan közvetítésre, céljuknak pedig a

⁴ A „laikus” kifejezés a speciálisan képzett, ám más területről érkező, önkéntes (nem főállásban tevékenykedő) gyakorló szakemberekre (pl. mediátorokra) utal.

megegyezést és nem a győzelmet tekinteni? Ha komolyan vesszük a Nils Christie által leírt elveket, és a mediáció alapjaként a felek aktív, személyes részvételét és közvetlen érdekérvényesítését ismerjük el, nem féltő-e, hogy ezek az elvek háttérbe szorulnak akkor, ha *jogi* szaktudáshoz kötjük a közvetítői szerepet; hogy ez esetben a mediáció keretén belül „közvetítő szakemberek” ugyanúgy „kilopják” az állampolgárok kezéből konfliktusaikat, és ugyanaz történik, mint a formális eljárásokban, amelyek diszfunkcióit pontosan a mediációval kívántuk orvosolni? Ha a mediációs tevékenységet jogász végzettséghez kötjük, ez hogyan szolgálja a mediáció „civilségét”, „szakértőmentességét”, a jogi fogalmak használata nélkül zajló konfliktuskezelés, szükségletkifejezés, helyreállítás és személyközi kommunikáció jelentőségét? És végül mindezek ismeretében: milyen érv szól amellett, hogy az elvi szempontokat az ügyvédek jobban képviselnék, mint a pártfogók vagy más szakemberek? Vagy másképpen fogalmazva: amennyiben végül is megnyílik a mediátori szakma (azaz nemcsak az államigazgatás szereplői láthatnak el mediátori tevékenységet), a jogszabály milyen szakmai alapon diszkriminálja az egyéb szakterületek – megfelelő mediációs képzettséggel rendelkező – képviselőit azáltal, hogy számukra nem teszi lehetővé a büntetőügyi közvetítői tevékenységben való részvételt?

A mediátori készségek kapcsán egy, az Európa Tanács kiadásában megjelent tanulmány a közvetítői eljárás technikai ismerete mellett elsődlegesen az alábbi képességek fontosságát hangsúlyozza: értő figyelem, hallgatás, problémamegoldó és tárgyalási képesség, a saját előítéletek felismerésének képessége, különböző kultúrák és közösségek iránti nyitottság, empátiakészség, pártatlan–semleges és nem ítélező hozzáállásra való képesség; az erős érzelmek kezelésére való képesség; helyzetek gyors átlátásának készsége; konstruktív, pozitív visszajelzések adására és fogadására való képesség, de a lista még tovább folytatható.

A közvetítéshez szükséges képességek, készségek tehát semmilyen tekintetben sem formális – és különösképpen nem jogi – képzettség függvényei. Másként megfogalmazva: a mediátorok kiválasztásánál nem egy meghatározott előképzettség, hanem a speciális közvetítői képzés kell, hogy elsődleges legyen. Továbbá, ahogy az Európa Tanács 1999-es évi 19. számú ajánlásának 22. paragrafusa is fogalmaz, a közvetítői rendszer megalkotásakor fontos szempont, hogy a kiválasztott mediátorok a társadalom minél több szegmensét képviseljék, és ezáltal a mediátori rendszer biztosítani tudja a helyi közösségekhez és kultúrákhoz való „közelséget”.

A jogászcentrikus társadalomkép egyébként jól érzékelhető az állampolgárok gondolkodásában is, ha például a magyarországi perindítási hajlandóságot (évente 500 ezer

nem peres és 180 ezer peres ügy)⁵, az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazásának mellőzését (évente kevesebb mint 1000 polgárjogi mediációs eljárás), vagy a jogászképzés intenzitását (évente kb. háromezer jogász végez Magyarországon)⁶ vizsgáljuk. Mindezeknek egyaránt oka és következménye, hogy a civilek és önkéntesek részvétele a magyar igazságszolgáltatás rendszerében igen korlátozott. Mindez nagymértékben befolyásolja a helyreállító szemlélet bevezetésének hazai lehetőségeit.

Végül a jogászi szempontok dominanciája megfigyelhető a végrehajtási szabályok szintjén is, az ügyészi és bírói belső irányelvek részletes vizsgálatakor. E dokumentumok – amelyekről még a későbbiekben szó lesz – jól láthatóan elsőbbséget biztosítanak az eljárásjogi szempontoknak, háttérbe szorítva ezáltal a sértettek és terheltek szükségleteit, valamint a társadalom igényét arra, hogy tagjai felmerülő konfliktusaik rendezése érdekében minden esetben lehetőséget kapjanak a békés, hatékony és költségkímélő eszközök valamilyen szintű alkalmazására.

2.2. Intézményes vs. civil: fentről vs. alulról

A helyreállító koncepció – definícióját tekintve – bármennyire is az alulról jövő szükségletérvényesítésre épül, Magyarországon elsődlegesen az „fentről” nyomást gyakorló állam és a „külső” szereplőként megjelenő Európai Unió az, amelyik a hatásosabb rendezőelveket biztosította az „alulról” érkező civil kezdeményezések számára⁷. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a civil szereplők ne lettek volna önmagukban is kulcsszereplői a folyamatnak, azonban fentről és kívülről érkező támogatásuk nagyban segítette fenntarthatóságukat és az elkülönült tevékenységek egymáshoz közelítését.

A helyreállító igazságszolgáltatás elméleti háttérét és külföldi gyakorlatát tekintve azonban logikus lenne, ha a resztoratív gyakorlatok igénye először a kisközösségek szintjén jelenne meg, lehetőséget teremtve kísérleti programok kidolgozására, a helyi tapasztalatok és szükségletek feltárására, valamint hatékony megoldások kimunkálására. Elviekben ezt követően tudná az államigazgatás ennek gyakorlatát, szabályozását és intézményesítését országos szinten is kidolgozni, működését pedig olyan módon biztosítani, hogy a rendszer

⁵ HVG Online, 2008. május 14. [http://hvg.hu/itthon/20080514_draskovics_tibor_eljarasok_szama.aspx].

⁶ [http://www.jogero.com/_de/mediaanyag/jogero.pdf , letöltve: 2008. május 23.]

⁷ Az 1990-es évek közepétől számos civil és akadémiai kezdeményezés felvetette a helyreállító igazságszolgáltatási gyakorlatok bevezetésének szükségességét. Mégis, az intézményesítés terén érdemi áttörést elsődlegesen az Európai Unió 2001-es Kerethatározata (2001/220/JHA) tudott csak eredményezni. E határozat kötelezte a tagállamokat a büntetőügyi mediáció bevezetésére 2006. március 22-éig. Mindez jelentős (ha nem egyedüli) szerepet játszott abban, hogy 2007-ben létrejöjjön a mediáció államilag szabályozott jogi és intézményi háttere.

érzékeny legyen a gyakorlati és helyi sajátosságokra. Mindehhez segítségül hívhatja a nemzetközi jogpolitika és -gyakorlat kapcsolódó tapasztalatait és elvárásait. Röviden, ideális esetben a helyreállító igazságszolgáltatás intézményesítése alulról indul meg felfelé, a nemzetközi iránymutatás pedig mintegy kiegészíti a folyamatokat.

Ehhez képest Magyarországon mindez fordítva látszik működni: a civil kezdeményezések, úgy tűnik, „túl korán” indultak meg, és a szükséges politikai akarat hiányában nem tudtak megerősödni. Így a helyreállító igazságszolgáltatás terén átütő reformok felülről és kívülről érkező hatásokra indultak, amely hatások egyben teret és lehetőséget is teremtettek a társadalom alsóbb szintjein megjelenő, helyi programok számára. Mindennek következménye, hogy a jelenlegi rendszer nem a gyakorlati tapasztalatok, hanem elméletben kidolgozott elvárások mentén alakult. Ebből következően sem a szabályozás, sem az intézményrendszer kialakítása nem tudta figyelembe venni a helyi adottságokat.

E folyamatban a „finomhangolás” feladata marad hát a civil szerveződésekre. Ők azok a szereplők, akik a kezdetekkor behozták az országba az innovatív gyakorlatokat, de sosem voltak képesek országos szinten működő hálózattá fejlődni. Azt követően, hogy az államigazgatás felismerte, a reform tovább nem késleltethető (csak emlékeztetőül: az európai elváráshoz képest Magyarországon a büntetőügyi mediációt közel háromnegyed éves csúszással vezették be), és viharos gyorsasággal, pár hónap alatt megalkotta a mediáció országos szintű rendszerét, most ismét jelentős szerep hárul a civil szereplőkre abban, hogy hatékonyan és szakszerűen segítsék az államigazgatási intézményrendszerre épülő büntetőügyi mediáció sikeressé válását. Emellett a civil szektornak kulcsfontosságú szerepe van abban, hogy terjessze és alkalmazza az alternatív konfliktuskezelési eszközöket az igazságszolgáltatás mellett a társadalom egyéb színterein is (iskolai, családi, munkaügyi, üzleti, stb. ügyekben). Ez utóbbi nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a békés vitarendezés szemlélete és gyakorlata valóban bekerüljön a társadalmi vérkeringésbe.

2.3. Konzisztencia az inkonzisztenciában

A helyreállító igazságszolgáltatás működőképességének alapja a szabályozási, intézményrendszeri és finanszírozási stabilitás, mégis, a gyakorló szakemberek számára az egyik legnagyobb nehézség a magyar jogalkotás, intézményépítés és finanszírozás terén megfigyelhető inkonzisztencia. A jogszabályalkotás során egyszerre találkozunk szükségtelen túlszabályozással, amely a jogalkotók jogalkalmazókba vetett bizalmatlanságának jele (Fellegi, 2009, 215-307), illetve a bizonyos területeken tapasztalt szabályozási hézagokkal,

amely lehetetlenné teszi nemcsak az egyes szolgáltatások összehangolását, de sokszor bevezetésüket is.

A szakpolitikák kialakítása terén is érzékelhető ez az összehangolatlanság abból, hogy hasonló célokat kitűző kormánystratégiák futnak egymással párhuzamosan, átfedések tapasztalhatók az országos szinten kialakított, állami finanszírozású szakmai hálózatok terén, ezáltal forgácsolva szét a korlátozott mértékben rendelkezésre álló emberi és anyagi erőforrásokat. Ezen párhuzamos intézmények és intézkedések ellenére azonban számos ponton hiányzik a konszenzuális politika, aminek eredménye, hogy például az oktatás-, büntető- és szociálpolitika nem szükségszerűen alkot (ha egyáltalán alkot) összehangolt szemléletrendszert például abban a kérdésben, hogy milyen elvek alapján és milyen eszközökkel válaszoljon a társadalom a sérelmet okozó cselekedetekre. Így még ha teljes mértékben konzisztens is egy alintézmény bizonyos problémák kezelésében, amint a „problémahordozó” (azaz a „kliens) egy másik alrendszerbe kerül – márpedig a hátrányos társadalmi helyzetben gyökerező problémák megoldása általában nem kizárólag egy szakterület feladata –, megtörik a folytonosság, elvesznek az addigi eredmények, és az újabb szakterület ismét előlről indítja a folyamatot. Mindezt tovább nehezíti, hogy a választási ciklusokhoz igazított reformok csak rövid távra szólnak, amely megakadályozza az átható szemléletbeli és strukturális változtatásokat.

Végül e kérdéskör kapcsán meg kell említeni a „látványpolitizálás” veszélyét. Ennek során a szakminisztériumok kampányjelleggel karolnak fel bizonyos társadalmi problémákat (pl. a családon belüli erőszak vagy a kábítószer-fogyasztás elleni küzdelmet), majd hangzatos látszattmegoldásokat kínálnak kezelésükre, és ezzel egy időben le is veszik őket a napirendről. Természetesen nem az jelent gondot, hogy az államigazgatás célorientáltan kíván megoldásokat keresni, hanem hogy megfelelően hosszú idő és átfogó stratégia hiányában nem indul meg az a társadalmi szemléletváltozás, amelynek során a reformok mögött meghúzódó elvek is ismertekké válnának, és ezáltal nyernék el a társadalom támogatását.

2.4. A mikro- és makroszintű fejlesztések kiegészítő jellege

A társadalompolitikai intézményesítési folyamatok kapcsán gyakran merül fel elvi és gyakorlati téren is annak kérdése, hogy milyen társadalmi szinten érdemes hozzákezdeni a fejlesztésekhez. E kérdés a helyreállító igazságszolgáltatás fejlesztése esetében is kulcsfontosságú, különösen akkor, amikor azt vizsgáljuk, hogy a kiinduló elvek és a megvalósuló gyakorlat egymással konzisztens-e. A lokálisan megvalósuló, *mikroszintű* –

többször civil – kezdeményezések jelentősége az, hogy helyi és ágazatok közötti hálózatok kialakításával hatékonyan építhetnek valamennyi érintett szakterület együttműködésére. Az alkalmazott elvek következetesen és szigorúan ellenőrzött módon kerülhetnek át a gyakorlatba, így biztosítható, hogy a megvalósulás során nem vész el a kezdeti szemléletmód. Ezen programok azonban kisszámú célcsoportot tudnak elérni, országos szinten kevésbé látványosak az eredményeik, és fenntartásuk is nehezebb.

Ezzel szemben a *makroszintű* kezdeményezések nagyszámú célcsoportot érintenek, átütő, „látványos” változtatásokat képesek elérni. Ez gyakran szerepel a kormányzati szervek elsődleges szempontjai között, hiszen az ilyen szintű eredmények jól közvetíthetők a választópolgárok felé. Az országos intézményesítés során azonban – a soklépcsős intézményrendszerek kialakításának folyamatában – könnyen feledésbe merülnek a kiindulópontok, a kezdeti szándékok, elvek. Mire az országos szintű hálózat és a szilárd intézményrendszer felépül, könnyen lehet, hogy elhalványulnak vagy át- és félreértelmeződnek a kezdetekkor megfogalmazott alapelvek. Így a lokálisan megvalósuló programok a megvalósítás során nem ritkán a kezdeti elvek „torzszülöttjeivé” válnak, távol a kitűzött céloktól.

Mindez gyakran komoly gondot jelent a programot megvalósító helyi szakemberek számára, akik gyakran defenzívvé válnak, mert úgy érzik, az újabb felesleges, rengeteg tanulást és időt igénylő, ámde annál kevésbé hatékony reform bevezetésére azért van szükség, mert eddigi munkájuk nem volt megfelelő. A pozitív megerősítés és támogatás hiánya, a szakmai elbizonytalanodás, az inkompetencia és az az érzés, hogy egyedül maradtak, magukra hagyták őket, egyrészt növeli az ellenállást (és a gyanakvást) azon munkatársakkal szemben, akik kezdeményezik az adott intézményben a jó-gyakorlatok kidolgozását. Gyakori következmény továbbá a külső értékeléssel szembeni ellenállás. Mindkettőnek eredménye, hogy a reformfolyamat során az innováció–értékelés–programjavítás hármasság folyamata megreked, rögzülnek a „félreértelmezések”, és egyre inkább nő a szakadék a megvalósítandó elvek és a megvalósuló gyakorlat között. Mindez nem azt jelenti, hogy egy makroszintű intézményesítési reform minden esetben sikertelen lenne, csupán azt, hogy a legjobban kidolgozott reform is kudarcra van ítélve, ha előtte nem gondoljuk végig e kockázatokat és a folyamat során nem kísérjük meg a lehető legjobban kiküszöbölni őket.

3. SWOT-elemzés a helyreállító igazságszolgáltatás magyarországi rendszeréről

A következőkben a resztoratív igazságszolgáltatás jogi, intézményi és gyakorlati működése kapcsán áttekintést kívánok nyújtani a jelenleg legfontosabb erősségekről, gyengeségekről, lehetőségekről és rendszer-veszélyekről. Ezzel jelen cikk legfőbb célja, hogy kijelölje azokat a szempontokat, amelyek a helyreállító szemlélet további fejlesztése során irányadók lehetnek, építve az erősségekre és lehetőségekre, valamint változtatásokat kezdeményezve a gyengeségek felismerésével.

3.1. Erősségek

A magyarországi intézményfejlődési folyamat ismeretében a legkomolyabb erősségként azt említhetjük, hogy az *állami, a nemzetközi és a civil kezdeményezések mára valamelyest „beérték” egymást*. A büntetőügyi közvetítés jogszabályi és intézményi hátterének megteremtésével egyben a mediációval foglalkozó – nagyrészt a civil szektorból érkező – szakemberek tevékenysége is legitimálódott, hiszen a közvetítés intézménye immáron nem „utópia” és marginális eljárás, hanem a büntetőeljárás szerves része. Megvalósultak továbbá a 2001-es Európai Unió Kerethatározatban előírtak, így a nemzetközi közösség mediációhoz kötődő elvárásainak jelentős része is. Ez lehetővé tette a nemzetközi együttműködések és tapasztalatcserék támogatását és felvállalását, hiszen korábban sok esetben nehezítette a kölcsönös együttműködést, hogy a jogszabályi és intézményi reform mind későbbre és későbbre tolódott.

Erősségként említhető a büntetőügyi közvetítői tevékenység végrehajtását biztosító *pártfogói szolgálat* országos lefedettsége, stabil intézményi háttere, beágyazottsága az államigazgatási és büntető-igazságszolgáltatási rendszerbe, valamint a szakemberek kompetenciája e segítő szakma területén. Igaz, sokan tartottak tőle, hogy a mediáció beillesztése a pártfogói rendszer alá „visszaállamosítja” a konfliktuskezelés ezen formáját, és „túlprofesszionizálja” a mediációt, amelynek lényege éppen az állampolgárok közvetlen részvétele és aktivitása épül. Mégis, a jelenlegi folyamatok azt mutatják, hogy a pártfogói rendszer és az Igazságügyi Hivatal egészének államigazgatási jellege ellenére is komoly hangsúlyt fektet a partnerség kiépítésére, erősítésére, valamint a civilekkel való együttműködés kialakítására a hazai és nemzetközi pályázati programokban. Sőt elmondható, hogy a mediáció állami intézményesítése az e téren tevékenykedő civileknek legitim és nagyobb szerepet biztosít a korábban inkább tapasztalható „partizánmódszerekhez” képest.

Szintén az intézményrendszer erőssége, hogy beépült a gyakorlatba néhány olyan módszertani standard – pl. a munkatársak kötelező részvétele továbbképzéseken, mentori rendszerben és esetmegbeszéléseken, a gyakorlat folyamatos dokumentálása és értékelése, a társszakmák és a munkatársak tájékoztatása az eredményekről és a nehézségekről, visszajelzés kérése a külső szereplőktől, stb. –, amely a segítő szakmák mindegyikében alapvető elvárás (legalábbis az kellene, hogy legyen).

A rendszer egy további erőssége a büntetőügyi közvetítői tevékenységről szóló *törvényi szabályozás* a tekintetben, hogy 1. lehetővé teszi a mediáció alkalmazását mind fiatal-, mind felnőtt korú elkövetők esetében, 2. nemcsak diverziós eszközként és csak a legcsekélyebb súlyú ügyekben, hanem a bírósági szakban, középsúlyos esetekben is lehetőséget ad az eljárásra, 3. hangsúlyos szerepet kapnak az Európa Tanács által kijelölt alapelvek⁸, különös tekintettel a titoktartásra, az önkéntességre, valamint a mediátor pártatlanságára, 4. előírja, hogy a mediációs ülésen a feleknek közvetlenül és személyesen kell részt venniük, valamint 5. szigorú képzési feltételeket szab a büntetőügyi közvetítői tevékenységet végzők számára.

A sikeres intézményesítésnek mind előfeltételeként, mind következményeként említhető a mediációra küldött esetek *magas száma*. Bár a területi különbségek óriásiak, mégis az a tény, hogy ügyészek és bírák már a bevezetés első három évében 9000 ügyben lehetséges megoldásnak tartották és „kipróbálták” a közvetítést, azt mutatja, hogy a jogalkalmazók nem zárkoznak el egyöntetűen az új intézmény alkalmazásától. Továbbá, olyan mértékű esetszám és tapasztalat gyűlt fel már az első években is, amely meghaladta a 2002. óta jogszabályi háttérrel rendelkező polgári ügyi mediációs gyakorlat tapasztalatait is. Az esetküldések magas száma nagymértékben erősítheti az intézményesítés folyamatát azáltal, hogy tovább növeli a mediáció iránti bizalmat mind az igazságszolgáltatás szereplői és a szakpolitikusok, mind a lakosság részéről. Ennek hatása egyrészt abban látható, hogy az igazságszolgáltatási rendszer kapcsán megfogalmazott stratégiák egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a helyreállító szemlélet képviselőire (elsősorban a társadalmi bűnmegelőzés terén), másrészt a büntetőügyi közvetítés sikeres bevezetése visszahat a polgári ügyekben alkalmazható mediáció nehézkesen induló intézményesülésére is. Amennyiben általános vélekedés lesz, hogy a közvetítés hatékony eljárás lehet akár büntetőügyekben is, jogosan várható, hogy megnő a bizalom az oktatási, családi, közösségi, munkahelyi, környezetvédelmi és talán az üzleti ügyekben alkalmazható mediáció iránt is. Ezt igazolja az is, hogy 2008-tól az alternatív

⁸ Az Európa Tanács R(99)19-as ajánlása és kiegészítő melléklete a büntetőügyekben alkalmazandó mediációról.

konfliktuskezelő eljárások alkalmazása nemcsak az Igazságügyi, de az Oktatásügyi, a Szociális és Munkaügyi, valamint a Gazdasági Minisztérium céljai között is megjelent mint stratégiai elem. Ennek ismeretében pedig joggal várható, hogy a fenti területeken bizonyos szemléletbeli változás is végbemegy az alternatív vitarendezés irányában mind a jogalkotók, mind a végrehajtók részéről.

3.2. Gyengeségek

A helyreállító igazságszolgáltatás jelenlegi rendszerének gyengeségei mind a szabályozást, mind a gyakorlati megvalósulást illetően kitapinthatóak, és annak a fentebb részletezett folyamatnak köszönhetőek, amelyben a kezdeti elvek és szándékok átalakulnak, elvesznek az intézményesítés során.

A büntetőügyi közvetítés intézményének szabályozása kapcsán felmerülő kritikákat röviden összefoglalva a probléma az, hogy a jogalkotó viszonylag rövid idő alatt, előkészítés, gyakorlati tapasztalatok és kísérleti programok teljes hiányában, *erőltetett tempóban* végezte el a közvetítői eljárás szabályozását. Ennek következményeként a helyreállító szemlélet alapvető *elveit sem ismerte* behatóan, sem az igazságügyben dolgozó szakembereket nem tudta erről kellő mértékben tájékoztatni, illetve erre felkészíteni. Mindennek eredménye egy feleslegesen *túlszabályozó törvényi háttér* lett, amelyből kiderül, hogy a jogalkotó nem bízik igazán sem az eljáró bírók, ügyészek, sem a majdani mediátorok kompetenciájában, így lehetőleg minél több gyakorlati kérdést próbál meg elméletben, részletesen és egységesen szabályozni, valamint a teljes mértékben módszertani és egyedi elbírálást igénylő szempontokat is előre meghatározni. E túlszabályozás ismeretében méginkább szembetűnő, hogy mindennek ellenére milyen nagyarányú *területi eltérések* figyelhetők meg a közvetítői eljárás alkalmazása terén.

A mediációs eljárás szabályozása tehát indokolatlan mértékben *eljogiasította* a mediáció intézményét, elfeledve, hogy a mediáció bevezetésének alapvető célja az volt (vagy az kellett volna, hogy legyen), hogy a bűncselekmények áldozatai és elkövetői számára a magyar igazságszolgáltatás alternatívát vagy kiegészítő eljárást tudjon felkínálni a formális jogi út mellett. A büntetőeljárás korábbi, jogász- és főként *elkövető-orientáltsága* így a mediáció bevezetésekor sem változott jelentős mértékben, a büntetőügyi közvetítés szabályozásában az *áldozatvédelmi szempontok*, valamint az *aktív állampolgári részvétel* mint a helyreállító szemlélet kulcselemei ha nem is sikkadtak el, de továbbra is *másodlagos tényezők* maradtak. Lássuk ezeket részletesebben.

A résztvevők számának maximálása

A jogszabály mind áldozati, mind elkövetői oldalról maximum két-két fő részvételét engedi meg a közvetítői ülésen (Bk. 7.§, 3. bek.). Felmerül a kérdés: miért szükséges ennek szabályozása az elsődleges jogforrásban? Vajon nem kizárólag a mediáció módszertani kérdései közé tartozik a résztvevők száma és személye? A túlszabályozás helyett nem a mediátor szakmai felkészültségében kellene bízni inkább, azaz abban, hogy az felelősen képes eldönteni, kinek a részvétele ajánlott az adott eset kapcsán szervezett megbeszélésen? Továbbá: a helyreállító szemlélet gyökereit figyelembe véve a mediátor döntésében tulajdonképpen még meghatározóbb szerepet kellene játszania magának a felek igényének arra vonatkozóan, hogy kinek a támogatását szeretnék maguk mögött tudni a megbeszélésen. Ahhoz, hogy ez valóban az ő megbeszélésük és az ő megoldásuk legyen, az szükséges, hogy mindazon személyek részt vehessenek a folyamatban, akik *számukra támogatást és biztonságot* jelentenek. Továbbá, amennyiben a mediációs eljárást tulajdonképpen erőforrás-bevonásnak tekintjük, ahol az állam lehetőséget nyújt arra, hogy az érintettek elsősorban saját maguk és közösségeik segítségével oldják meg konfliktusukat, akkor a fent említett korlátozás egyben azt is jelenti, hogy az állam az erőforrás-bevonás mértékét is maximálni kívánja. Végül fontos, hogy kiemeljük: e jogi kitételnek köszönhetően egyben megszűnik a büntetőügyi közvetítés során a kiterjedt kör részvételét igénylő konferencia-modell alkalmazásának lehetősége is. Ez különösképpen sajnálatos annak ismeretében, hogy – felismerve a családi és baráti közösségekben rejlő jelentőséget – egyre több, korábban kizárólag mediációra épülő európai program is megkezdte a konferenciaelemek beültetését mediációs gyakorlatukba.

Bizalmatlanság a jogalkalmazóban – kizárás a mediálható tényállások köréből

Az előző folytatásaként megemlíthetünk további szabályozási jegyeket, amelyek szintén a jogalkalmazó bizalmatlanságára utalnak, ilyen például az *öt évnél súlyosabban büntethető erőszakos*, valamint a *sértett nélküli bűncselekmények* általános kizárása a mediációra küldhető esetek köréből. Bírakkal és ügyészekkel készített interjúim során (Fellegi, 2009, 215-307) jogalkalmazók számos példát hoztak olyan esetekre, amelyekben például rablás vagy garázdaság tényállása esetén is elképzelhetőnek, sőt hasznosnak tekintették volna a mediáció alkalmazását. Utóbbi cselekmény esetében a mediáció célja az volna, hogy a kárt

szenvedett közösség valamilyen típusú jóvátételt kapjon az elkövetőtől.⁹ Az sem indokolt, hogy a súlyos bűncselekményeket zárjuk ki a mediációból, a jelenlegi jogszabály ugyanakkor csak a maximum öt év szabadságvesztéssel fenyegethető bűncselekmények esetében engedi meg a közvetítést. Ezeknek az esetkizárásoknak a kapcsán azonnal felmerül az áldozatvédelem szempontja: pusztán azért, mert valaki súlyosabb bűncselekmény áldozatává vált, miért vonjuk meg tőle azt a lehetőséget, hogy az elkövetővel személyesen találkozzon, kérdéseket tegyen fel neki, és lehetőség szerint jóvátételt kapjon? E kérdés különösen aktuális azon kutatási eredmények ismeretében (pl. Miers, 2001; Sherman és Strang, 2007), amelyek arról tanúskodnak, hogy súlyos és kimondottan erőszakos bűncselekmények áldozatai és elkövetői számára a helyreállító programok lényegesen nagyobb a pozitív hozzáadékkal bírnak, mint az enyhe súlyú ügyek érintettjei számára.

A jogszabály egy további korlátozása, hogy kizárólag azon ügyek esetében engedi meg a közvetítői eljárás alkalmazását, amely esetében a terhelt már a *nyomozati szakban beismerő vallomást* tett.¹⁰ Teljes mértékben védhető az az álláspont, hogy csakis olyan elkövetőnek szabad lehetőséget adni, hogy áldozatával találkozzon, aki tettéért vállalja a felelősséget. Azonban nehéz belátnunk, hogy amennyiben a terhelt a nyomozati szakot követően vállal felelősséget tettéért, miért ne kaphasson az áldozat esélyt ekkor arra, hogy jóvátételt igényeljen, a terhelt pedig arra, hogy aktívan is jóvátételt vállaljon az okozott kárért? Mindennek indokoltságát az is jelzi, hogy elképzelhető: egy gyanúsított nem az ellene felhozott valamennyi vádpont esetében tesz „beismerő vallomást”, ugyanakkor felelősséget vállalna a vád bizonyos elemeiért. E ponton rá kell mutatnunk arra is, hogy a hagyományos büntetőeljárás során számos elkövető és védő arra szocializálódott, hogy „jövédelmezőbb” a tagadó, mint az őszinteségre és felelősségvállalásra építő stratégia, így nem kizárt, hogy e „hagyomány” fényében automatikusan az előbbi stratégiát választják, anélkül, hogy számításba vennék a mediációs eljárás pozitív hatásait. A helyreállító eljárások ugyanakkor az elkövető őszinte részvételére és a vele való partneri együttműködésre épülnek, amely megközelítés növeli a folyamat során is a felelősségvállalás erősödését, így elképzelhető, hogy egy korábban nem teljes mértékben felvállalt cselekményért a terhelt a mediáció előkészítésének időszaka alatt ismeri el saját felelősségét.

⁹ Jelenleg ez a speciális magatartási szabály alkalmazásával valósítható meg, 18 éven felüli elkövetők esetében, olyan tényállás esetén, amelyben alkalmazható a vádemelés elhalasztása.

¹⁰ Bár e tekintetben ellentmondó a 99-/2007-es Legfőbb Ügyészségi Emlékeztető és a Legfelsőbb Bíróság 3/2007-es Büntető Kollégiumi Véleménye. Míg az előző 542. pontja alapján a terhelt részéről csupán ténybeli beismerő vallomás szükséges, az utóbbi 5. pontja alapján a terhelt vallomásának a bűnösség elismerésére is ki kell terjednie.

Természetesen az ilyen esetekben, ahol nem egyértelmű a terhelt felelősségvállalása, elsődleges szempont, hogy az áldozat semmilyen módon ne váljon ismét áldozattá azáltal, hogy az ülésen szembesül azzal: a terhelt tagad, sőt esetleg magát az áldozatot is hibáztatja. Szintén fontos, hogy a rendőrség sem „kapacitálhatja” a gyanúsítottat beismerő vallomásra. Az „inkább valljon, hiszen így könnyebben megúszhatja az ügyet”-típusú érvelések különösen veszélyesek az alapvető elkövetői jogok (pl. az igazságos bírósági eljáráshoz való jog) szempontjából.¹¹

A törvényhozó mediáció iránti bizalmatlanságát mutatja az is, hogy a közvetítői eljárásra küldésről való döntés meghozatalához számos „gumiszabályt” hozott az elrendelő hatóság, többnyire az ügyész számára. Ezáltal az ügyek egy jelentős részében *az elrendelő a felek és a körülmények átfogóbb ismerete nélkül is kizárhatja* a mediáció lehetőségét.¹² A fentiek közös eleme, hogy a jogalkotó nem bíz az egyes ügyben eljáró jogalkalmazóban, de még inkább nem bíz a mediátor szakmai kompetenciáiban, azaz abban, hogy szakmai felkészültségével ő maga képes annak eldöntésére, hogy adott ügyben, a felek önkéntes igénye esetén vállalható-e a mediációs szolgáltatás.¹³ Így a jogalkotó általánosan, kizárólag tényállási szempontokat figyelembe véve számos olyan áldozatot és elkövetőt foszt meg a mediáció lehetőségétől, akiknek esetében az eljárás esetleg pozitív hozadékkal járna.¹⁴

¹¹ A szerző személyes tapasztalata egy konkrét ügyben, amelyben a fiatalkorú tettét nem vállalta, de az ügyet mégis mediációra küldték, mert – az elkövető elmondása szerint – a vizsgáló rendőr a fenti érveléssel meggyőzte őt és édesanyját arról, hogy „jobban járnak”, ha beismerik az ügyet, így a fiatal formálisan beismerő vallomást tett a nyomozati szakban. Azáltal, hogy számunkra az eset előkészítése során végül is kiderült, hogy a fiatal tagadja az elkövetést, természetesen nem került sor mediációra. Ha ez akkor nem derül ki, az időskorú sértett személyt komoly traumának tettük volna ki, ha sor kerül a terhelttel való találkozóra, és személyesen szembesül a fiatal tagadásával.

¹² A Be. 221/A §-ának 3. bekezdése alapján az esetküldést megelőzően az elrendelőnek kell mérlegelnie, hogy „az elkövetés módjára, és a gyanúsított személyére tekintettel a bírósági eljárás lefolytatása mellőzhető, vagy megalapozottan feltehető, hogy a bíróság a tevékeny megbánást a büntetés kiszabása során értékelni fogja (d. pont)”. Ahogy a 99/2007-es, ügyészek számára kötelezően követendő Legfőbb Ügyészségi Emlékeztető (a továbbiakban Ügyészségi Emlékeztető) 544-es pontja összefoglalja, „ügyészi mérlegelést igénylő kérdés az, hogy az elkövetett bűncselekmény jellege, az elkövetés módja nem zárja-e ki az ügy közvetítői eljárásra utalását, a büntethetőséget megszüntető tevékeny megbánás önmagában is megfelelően elősegíti azt is, hogy a terhelt a jövőben jogkövető magatartást tanúsítson, illetve, megalapozottan feltehető-e az, hogy a bíróság, eljárása során a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő tevékeny megbánást a büntetés kiszabása során értékelni fogja” (Kiemelés – F.B.).

¹³ Itt fontos kiemelni, hogy a mediáció nemcsak a büntetés alternatívájaként, hanem amellel, kiegészítő eljárásként is alkalmazható. Tehát amennyiben egy bűncselekmény olyan súlyú, amelyben az állam már nem tud eltekinteni a büntetés kiszabásától (pl. rablás büntette), a mediációt ugyanúgy hasznos eljárásként lehetséges alkalmazni. Ez esetben a bíró ítéletének meghozatalakor – egyéni elbírálása alapján – számításba veheti a mediáció kimenetelét.

¹⁴ Ellenpéldaként Finnország említhető, ahol a jogszabály csupán általánosan határozza meg a mediációra küldhető esetek körét, az elrendelő hatóságnak pedig minimális az esetszűrő szerepe, így a mediátorra hárul az elsődleges felelősség, hogy – a felekkel való szoros együttműködésben – kiválassza a közvetítésre alkalmas eseteket.

Túlzott jogalkalmazói mérlegelés a folyamat elején, a mérlegelés hiánya a folyamat végén

A fentiek értelmében a jelen szabályozás eljárásjogi „gyengességének” tekinthető, hogy túlzott mértékű az elrendelő hatóság egyéni mérlegelési jogköre a mediációra küldés előtt, tehát a jogalkotó túl sok elbírálandó feladatot ró az ügyész/bíró döntéshozóra ahhoz, hogy eldöntse, elküldi-e az esetet mediációra (Be. 221/A. § (3)). Ugyanakkor az esetek egy jelentős részében – minden, fiatalok által elkövetett ügyben, illetve a felnőtt korúak által elkövetett ügyek esetében a három évnél nem szigorúabban büntetendő esetekben – sikeres mediáció esetén az ügyésznek minden esetben alkalmazni kell a tevékeny megbánás intézményét (Btk. 36. §), azaz automatikusan el kell tekintenie a vádemeléstől.

Módszertani szempontból nézve azonban megalapozottabb lenne, ha a *mediáció alkalmazhatóságáról nem az ügyész vagy a bíró döntene* elsődlegesen, hiszen ő maximum a tényállást ismeri, a feleket személyesen pedig aligha. Sokkal indokoltabb lenne a mediáció alkalmazásáról való döntést *minél korábbi szakaszban átadni a mediátor kezébe*, illetve a mediátoron keresztül magukat a feleket részletesen tájékoztatni az eljárás lehetőségéről.¹⁵ Így a mediátor az eset előkészítése során, szakmai kompetenciáira építve és a felekkel folytatott személyes beszélgetés(ei)t követően felelősségteljesen és sokkal pontosabban meg tudná állapítani, hogy az adott ügy alkalmas-e a mediációra. Ez egyben az ügyészt is tehermentesítené azáltal, hogy nem kellene a feleket kötelezően meghallgatnia az önkéntes hozzájárulást illetően.

A jogalkalmazó szerepe kapcsán kérdéses ugyanakkor, hogy indokolt-e a *büntetőeljárás automatikus lezárása* csupán azért, mert a felek sikeres közvetítői eljárásban vettek részt. Véleményem szerint az ügyészi/bírói mérlegelésre nem a mediációt megelőzően, hanem azt követően lenne inkább szükség, a terhelt pedig ne kizárólag azért vegyen részt a közvetítői eljárásban, mert így „megúszhatja” büntetését (amely veszélyfaktor lehet abban, hogy az áldozat ismételten áldozattá válik).

Márpedig a jelenlegi szabályozás alapján az ügyek egy jelentős részében – lásd fent – az eljárás lezárása garantált a terhelt számára. Természetesen elsődleges, hogy a jogalkotó kellő mértékben számításba vegye a felek közötti megállapodást, és ez a 2001-es Európai Unió Kerethatározatban is megfogalmazott kötelezettség. Azonban fontos üzenete van annak, ha a

¹⁵ Ismerte az ügyészekre háruló terheket, ügyszámokat és határidőket, nehéz elképzelni, hogy részletes, személyre szabott és egyéni kérdésekre, fenntartásokra is válaszoló, egyfajta „segítő” beszélgetésre teremtsenek lehetőséget.

jogalkalmazó maga is mérlegeli a mediáció eredményességét: annak elfogadásával, esetleges kommentálásával mind a felek, mind a társadalom felé azt közvetíti, hogy hatóságként is értékeli a felek kölcsönös megállapodását. Ezzel egyben az is megvalósulna, hogy egy büntetőügyben alkalmazott mediáció kimenetelére minden esetben hivatalosan teszik rá pecsétet, tehát a normakövető állampolgárok számára is láthatóvá válik, hogy végső soron semmilyen bűncselekmény nem „úszható meg” következmények nélkül – és ezáltal a mediáció is normamegerősítő funkcióval bír.

Az anyagi jóvátétel túlhangsúlyozása

A jelenlegi rendszer egy további gyengesége a *szimbolikus jóvátétel jelentőségének alábecsülése* a jogalkotók és jogalkalmazók szemében. A jogszabály alapján a mediáció akkor is sikeresnek tekinthető, ha a terhelt az okozott kárt vagy megtérítette, vagy „a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette” (Btk. 36§, (1)). A gyakorlatban ez utóbbi értékelése és szorgalmazása az anyagi jóvátételhez képest azonban elenyésző a jogalkalmazók részéről. Mindez annak ismeretében még sajnálatosabb, hogy számos mediált ügyben láthatóvá vált: a szimbolikus gesztusoknak legalább akkora, ha nem nagyobb jelentősége van a jóvátétel során, mint az anyagi jóvátételnek, továbbá, hogy a sértettek a vártnál jóval nagyobb mértékben igénylik és kreatívabban állnak hozzá az ilyen típusú szimbolikus vállalásokhoz.¹⁶ A fentieket igazolja, hogy az Ügyészségi Emlékeztető 542-es és 543-as pontjai szerint az ügyész nem küldheti mediációra azon ügyeket, amelyekben *nem merült fel anyagi kár*, vagy amelyet *a terhelt már megtérített*, illetve amelyben úgy tűnik, a terhelt *nincs olyan anyagi helyzetben, hogy megtérítse az okozott kárt*.¹⁷ Ez utóbbi kitételnek köszönhető,

¹⁶ Például egy gyakornok lopott a munkahelyén a gyakornoki időszak alatt. Főnöke a jóvátétel részeként azt kérte, hogy a fiatal készítsen egy filmet, amelyben elmeséli a történetet és a mediációs eljárás során történeteket. A filmet – megelőző jelleggel – a munkahely minden újonnan érkező gyakornoka számára levetíti (dr. Törzs Edit előadása alapján, 2008. április 17., Verona).

¹⁷ „Közvetítői eljárás tehát akkor sem jöhet szóba, ha a terhelt a bűncselekmény káros következményeit az eljárás korábbi szakában már jóvátette, vagy a kár lefoglalásával, illetve más módon már megtérült (...). Nem lehet helye közvetítői eljárásnak akkor sem, ha a bűncselekmény folytán (...) nem következett be jóvátételt igénylő kár. (...) Az ügyész (...) mérlegeli azt, hogy a terhelt képes-e a terhelt által kilátásba helyezett jóvátétel teljesítésére” (Ügyészségi Emlékeztető, kiemelés az eredetiben).

Ez utóbbi elméletileg lehetővé tenné a szimbolikus jóvátételre való képesség mérlegelését is. Azonban a gyakorlatban ez legtöbbször esetekben kizárólag az objektíven mérhető anyagi háttér meglétének mérlegelését jelenti. Ennek oka, hogy a szimbolikus jóvátételi lehetőségek az ügyész számára többnyire nem láthatók, hiszen azok először eleve legtöbbször a mediációs ülésen merülnek fel.

Az anyagi szempontok elsődlegességére utal továbbá az Emlékeztető alábbi kommentárja is: „A terhelt jóvátételre irányuló készségét kifejezésre juttató nyilatkozatának (...) tartalmaznia kell, hogy a terhelt milyen jóvátételt, milyen formában és (...) milyen fedezet birtokában kívánja felajánlani” (kiemelés az eredetiben).

Kérdésünk, hogy ha a mediációs ülés célja a felek közös érdekeinek, szükségleteinek és lehetőségeinek feltárása, miért várjuk el, hogy minderről a terhelt már az ülést megelőzően tudjon és ezekre javaslatokat tegyen? Hogyan

hogy az önálló jövedelemmel többnyire nem rendelkező fiatalok esetében a mediáció elrendelése csekély számú maradt (az összes mediációra küldött ügy kevesebb mint 12%-a), holott a jóvátételi elvek és gyakorlatok pozitív hozadékai a szakemberek legtöbbször szerint egyértelműen a fiatalok esetében a legjelentősebbek. Tehát az ügyészségi irányelv nézőpontjából a sértett nem anyagi jellegű kára vagy jóvátételi igénye önmagában még nem indokolja a mediációt, továbbá, ha egy terhelt már az ügyészi határozathozatal megelőzően jóvátette a kárt a sértett felé, akkor szigorúbb elbírálásban részesül, mintha ezt nem tette volna, hiszen esetében a mediáció már nem alkalmazható, és nem kizárt, hogy az ügyész kénytelen ellene vádat emelni. Végül pedig hátrányba kerül az a terhelt, aki az ügyész megítélése alapján nem rendelkezik kellő anyagi háttérrel. Ügye valószínűleg nem kerül mediációra, még akkor sem, ha – bár anyagi jóvátételt nem tud biztosítani – szimbolikus módon kész lenne jóvátenni a sértettnek okozott kárt.

E korlátozások és a szimbolikus jóvátétel jelentőségének el nem ismerése ismét felveti a kérdést, hogy a szabályozás során nem felejtődtek-e el az alapelvek. Nevezetesen, miért esnek el a mediációtól azon személyek, akik sértettként elsődlegesen nem anyagi károkat fogalmaznak meg és/vagy szimbolikus módon is el tudják képzelni a jóvátételt? Illetve, miért esik el a mediáció lehetőségétől az az elkövető, aki nem rendelkezik megfelelő anyagi háttérrel, illetve aki tettét azonnal megbánva a következményeket úgy próbálja enyhíteni, hogy önkéntesen és az ügyészi határozathozatal megelőzően az okozott kárt minél hamarabb jóváteszi a sértettnek?

A hivatali eljárás elsődlegessége az áldozatvédelmi szempontokhoz képest – a halmazati kérdések

A fent említett Legfőbb Ügyészségi Emlékeztető szintén kimondja, hogy nem alkalmazható a mediáció azon terheltek esetében, akik az ellenük hozott vádak csak egy részében tettek beismerő vallomást, illetve ha a terhelt ellen olyan eljárás is folyik, amely esetében kizárt a közvetítői eljárás, valamint ha a terhelt egyéb eljárásai kapcsán nem vállalja a közvetítői eljárást.¹⁸ Az Ügyészségi Emlékeztető szerint az olyan ügyekben is kizárt a

biztosítjuk így azt, hogy a mediációs ülés valóban egy lehetőségeket feltáró és érzelmeket is megmozgató találkozó legyen, ahol a felek nyitottak az „új” szempontok és megoldások felé?

¹⁸ „Ha a terhelttel szemben több (...) bűncselekmény miatt folyik az eljárás, (...) a közvetítői eljárásnak csak akkor van helye, ha a közvetítői eljárás feltételei valamennyi bűncselekmény tekintetében hiánytalanul fennállnak. (...) Nincs helye közvetítői eljárásnak akkor sem, ha az ügyben a terhelttel szemben olyan bűncselekmény miatt is eljárnak, amely miatt a törvény elvileg sem teszi lehetővé a közvetítői eljárást. Nincs helye elkülönítésnek avégett, hogy a terhelt egyes cselekményei tekintetében közvetítői eljárásra

mediáció, ahol több sértett van, azonban amelyek kapcsán nem mindegyik sértett járul hozzá a közvetítéshez. Ez utóbbi azonban ellentmond a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 3/2007-es véleményének, amely szerint a fenti esetben is lehetőség van közvetítői eljárásra (VI./2-es pont). Ügyészekkel folytatott interjúk alapján a fenti kizárások oka egyrészt az, hogy ezek a helyzetek olyan bonyolult adminisztrációs eljárást igényelnének (az eljárások és bűncselekmények szétválasztása érdekében), amelyet az Ügyészség nem kíván felvállalni. Ugyanakkor ennek következménye megint csak az, hogy azok az áldozatok, akiknek esetében az elkövető ellen egyéb eljárások is folynak, illetve akik mellett az ügy más áldozatai nem járulnak hozzá a közvetítői eljáráshoz, esznek a jóvátétel lehetőségétől. Tehát e ponton a jelenlegi szabályozás diszkriminálja az áldozatokat a mediáció lehetőségének megállapításánál.

Áldozatvédelmi szempontból szintén indokolatlannak tűnik a 3/2007-es Bk. vélemény II. pontja, amely szerint nincs helye a közvetítői eljárásnak a *magánvádas eljárások* esetén. A kérdés hasonló: amennyiben magánvádas ügyek merülnek fel – amelyek egyébként tipikusan kis súlyú, ám komoly érzelmi bevonódással járó konfliktusokból állnak elő és nagymértékben terhelik le a bíróságokat –, és a felek önkéntesen igényelnék a mediációt, miért nincs lehetőségük rá, hogy ilyen módon kíséreljenek meg megegyezni?

A mediátori szakma alacsony fokú elismertsége

Az eddigi gyengeségek mind az „eljogiasodás” következményei, hiszen a mediáció szabályozásában a helyreállító elvek számos ponton az eljárásjogi szempontok áldozatává váltak. Egyszerűbben kifejezve, a jogi és eljárási megközelítés a szabályozás egésze során elsődlegességet élvezett az egyéb szempontokhoz képest (pl. áldozatok érdekei) nemcsak az elsődleges jogforrásokban, hanem a kapcsolódó Legfelsőbb Bírósági és Legfőbb Ügyészségi állásfoglalásokban is. Bár a korábbiakban már szó volt róla, a gyengeségek kapcsán ismét meg kell említenünk azt a szabályozási korlátozást, amelynek köszönhetően a büntetőügyi közvetítők névsorába az átképzett hivatásos pártfogók mellett kizárólag az ügyvédi szakvizsgával rendelkezők kerülhetnek fel. Ez a döntés egyrészt diszkriminálja mindazokat az egyéb szakmákat képviselő személyeket, akik megfelelő mediációs képesítéssel rendelkeznek,

kerülhessen sor, amikor mások tekintetében vádemelés történik.” (Ügyészségi Emlékeztető, 539. pont) Az itt említett első kritérium ellentmond a 3/2007-es BK. vélemény VI. pontjának, amely megengedi a közvetítői eljárást abban az esetben, ha az elkövető ellen több, közvetítői eljárás tárgyára alkalmas bűncselekmény miatt folyik eljárás.

másrészt megnehezíti az Európa Tanács által javasolt reprezentativitási elv érvényesítését¹⁹, harmadrészt pedig azt a téves üzenetet hordozza, hogy a mediátori tevékenységhez ügyvédi szakvizsga szükséges. Amellett, hogy a jogi végzettség irreleváns feltételnek tűnik, az ügyvédek számára (is) valószínűleg az átlagosnál valamennyivel több képzés, szupervízió és önismeret lenne szükséges, hiszen ügyvédi – érdekérvényesítő és domináns – szerepükből sokkal nehezebb áttérni a semleges mediátori szerepre, mint azoknak, akiknek korábban kevésbé kellett ilyen viselkedésformákat képviselniük.²⁰

A társszakmák tájékoztatlansága

A rendszer gyengeségei között végül, de nem utolsósorban a szakmákon belüli átfogó tájékoztatás már korábban is említett hiánya említhető.²¹ A mögötte húzódó okok rendszere egy önálló szervezetszociológiai kutatás tárgya lehetne. Összefoglalóan azonban megemlíthetjük, hogy a törvényalkotási elvek alapos megismer(tet)ését és megér(tet)ését az alábbi tényezők nehezítették: a törvényi és intézményi háttér kialakításának sürgető kötelezettsége (az alapos előkészítéshez szükséges idő hiánya), a törvényhozás során szükséges érdemi egyeztetések lehetőségének hiánya, az igazságszolgáltatási szervek együttműködésének általános hiánya (a team-munka ismeretének és gyakorlatának hiánya), az igazságszolgáltatási szerveken belüli erősen hierarchizált rendszer, valamint a kapcsolódó szervezetek rugalmatlansága és bezárkózása a külső tényezőkkel (új ismeretekkel, változásokkal, visszajelzésekkel, igényekkel, kritikákkal) szemben.

Az ebből fakadó veszélyek egy példája, ha a bíró úgy tűzi ki a tárgyalás időpontját és úgy hoz ítéletet, hogy nem veszi figyelembe, ha a felek adott ügyben már korábban sikeresen megállapodtak a jóvátételben, és ennek teljesítését a terhelt megkezdte.²² Az ily módon

¹⁹ Lásd az Európa Tanács R(99)19-es ajánlásának 22. pontját.

²⁰ Ezt illusztrálja az a mediátorok által gyakran megfogalmazott negatív tapasztalat, hogy a védőügyvédek „kész megállapodással érkeznek” a mediációs ülésre, amelyben már „megfogalmazták ügyfelük igényeit”, és „a mediációs beszélgetést így feleslegesnek tartják”.

²¹ A tájékoztatlanság egy példája a már korábban idézett vizsgáló rendőr esete, aki beismerésre kapacitálta a fiatalokú gyanúsítottat. Szintén ezt illusztrálja az a néhány eset (a 2007-es év során összesen 9 ügyben), amelyben az elrendelő tévesen, jogszabály által nem mediálható eseteket küldött közvetítésre. Ezekben a kirendelt mediátor értesítette az esetküldő hatóságot a tévedésről, aki ennek köszönhetően visszavonta elrendelő határozatát.

²² Erre példa az a súlyos testi sértési ügy, amelyben a sértett és a terhelt sikeresen megállapodtak egy nagyobb összegű kártérítésben (2,4 millió forint jóvátétel kifizetésében), valamint a részletfizetés módjában. A terhelt kifizette a jóvátétel első részletét (1,2 millió forintot), azonban ezt követően az ügyben eljáró bíró időközben tárgyalásra tűzte ki az ügyet, amelyen 2 év felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte a terheltet. Ezt az elkövető tudomásul véve beszüntette a további részletek kifizetését, döntéséről pedig nem tájékoztatta a sértettet. Minderről a sértett utólag értesült, miután a mediátornál érdeklődött a fizetés elmaradásának okáról, a mediátor

meghozott bírói döntéseknek köszönhetően gyakran mind a sértett, mind a terhelt és közvetve a társadalom egésze is rosszabbul jár, szemben azzal, ha a közvetítői eljárás keretében megkötött megállapodást a felek a megbeszélteknek megfelelően teljesítik. A kérdés, hogy mi segíthet abban, hogy az eljáró bíró a felek és a közösség szempontjából is a leghasznosabb módon alkalmazza a jogszabályt, valamint mindebben mi a társszakmák átfogó tájékoztatásának szerepe.

3.3. Lehetőségek

A fenti kritikai megjegyzések ellenére a helyreállító igazságszolgáltatás jelenlegi rendszere számos lehetőséget is rejt magában. Az alábbiakban összefoglaltuk, hogy a jelenlegi intézményi, szabályozási és gyakorlati tapasztalatok elősegíthetik a következőket:

- társadalomtudományi eszközökkel is megalapozott értékelő kutatások, kvalitatív és kvantitatív hatástanulmányok szülessenek a helyreállító szemlélet magyarországi alkalmazhatóságáról, sajátosságairól;
- az alternatív vitarendezés átfogó alkalmazását célul kitűző igazságügyi, szociális, oktatási és egyéb társmisztériumok folytassanak e téren tevékenységet, valamint fogalmazzanak meg stratégiákat a további fejlesztések érdekében;
- szemléletbeli nyitásnak lehessünk szemtanúi mind az érintett társszakmák, mind a lakosság részéről;
- a fiatalkori devianciák és magatartászavarok mértékében valamint formáiban tapasztalható (negatív) változás egyértelművé tegye a szakemberek és szakpolitikusok számára, hogy nincs más megoldás, mint az alternatív konfliktuskezelési eljárások minél átfogóbb bevezetése a legszélesebb társadalmi körben;
- az interdiszciplináris elvet követő büntető- és szociálpolitikai intézményfejlesztés egyre alapvetőbb és hangsúlyosabb elvárásként jelenjen meg a jövőre vonatkozó tervezési tevékenységek során;
- erősödjön és szélesedjen a nemzetközi kapcsolatok hálózata, a gyakorlati tapasztalatcserék lehetősége, valamint növekedjen az elérhető Európai Uniósi források igénybevételenek esélye.

pedig tájékoztatást kért az eljáró bírótól az eljárás állapotáról. (Az esetismertetés alapját dr. Törzs Edit Magyar Bíróképző Akadémián megtartott, 2008. február 7-i előadása nyújtotta).

3.4. Veszélyek

Ha a helyreállító igazságszolgáltatás jelenlegi magyarországi helyzetéről készítünk pillanatfelvételt, a rendszer veszélyeiként az alábbiakat emelnénk ki (a teljesség igénye nélkül): egyrészt féltő, hogy a gyengeségek közt felsorolt, kritikával illetett rendszervonások *nem változnak* a jövőben, akár azért, mert a döntéshozó szakpolitikusok nem értenek velük egyet, akár azért, mert – bár egyetértenek velük – nincs meg a reformokhoz szükséges intézményi és politikai rugalmasság valamint elköteleződés. További nehézségeket okozhat, ha a jövőbeni szabályozási és intézményi változtatások – az eddigiekhez hasonló módon – *előkészítés, kísérleti és pilot-programok tapasztalatcseréje, szakmaközi egyeztetések és átfogó felkészítés nélkül* mennek végbe. Ezáltal kiszámíthatatlan lesz a rendszer, a benne dolgozó szakemberek és állampolgárok pedig elveszítik tájékozódó-képességüket és kompetencia-élményüket, majd végső soron bizalmukat és támogatásukat a reformok irányában.

Szintén féltő, hogy *elmaradnak a gyakorlat hatásait és eredményeit mérő, külső értékelések* és visszajelzések, amelyek a rendszer tudatos továbbfejlesztésének feltételei. Az intézményesítés folyamatának további veszélyforrása, ha a folyamatokban kulcsszerepet játszó jogalkotók és jogalkalmazók nem bővítik ismereteiket a helyreállító szemlélet alapelveiről, tágabb összefüggéseiről. Ez azt eredményezheti, hogy a *sikeresen beindult gyakorlat felőrlődik az „igazságügyi gépezetben”,* a mögöttes társadalompolitikai megfontolások elveszítik fontosságukat, és a szakemberek számára a helyreállító eszközök alkalmazása is egy lesz a számos „kötelező” rutinfeladat között. Hivatali és statisztikai kényszertevékenységek is hozzájárulhatnak a „futószalagjelleg” kialakulásához és ahhoz, hogy az elveket a gyakorlat „semmibe vegye”. Mindezek hatása, hogy a helyreállító módszereket alkalmazó gyakorló szakemberek úgy érzik, a munkájukhoz kapcsolódó mennyiségi kritériumok fontosabb szereppel bírnak, mint a minőségi elvárások, így esetkezeléseik során kénytelenek bizonyos szakmai-módszertani elveket feladni és helyettük a mennyiségi elvárásoknak eleget tenni. Ennek egyes jelei, ha például a helyreállító gyakorlatok alkalmazásáért felelős szervezeteken belül megszűnik a gyakorlatuk külső értékelése iránti igény, a munkatársak szupervíziós kötelezettsége, valamint az interdiszciplinaritás és a szakmaközi együttműködés elveinek megjelenése a mindennapi munkavégzés során.

Számolni kell továbbá a helyreállító szemléletű gyakorlatok alkalmazásában érdekelt szervezetek *belső nehézségeivel*. A jóvátételi megközelítés sikere nagyban függ attól, hogy az ebben érintett szakemberek mennyiben képesek maguk is a konfliktusok felismerésére,

őszinte kommunikálására, a partneri egyeztetésekre, a másik fél iránti nyitottságra, valamint az innovatív gyakorlatok kialakítására és azok bevezetésére. Mindezek ismeretében felmerülhet, hogy egyes szakemberek vagy csoportjaik elveszítik szakmai biztonságérzetüket, félnek kompetenciájuk elvesztésétől, bezárkóznak és/vagy féltékenységből megnehezítik az új megoldásokat kereső kollégáik munkáját.

A *finanszírozási bizonytalanság*, az anyagi kiszámíthatatlanság és a forrásszűkítések is veszélyt jelenthetnek nemcsak a sikeres gyakorlat fenntartásában, hanem bizonyos hatalmi játszmák, érdekkonfliktusok kialakulásában is. Mind egyéni, mind szervezeti szinten nehézséget jelenthet az egzisztenciális bizonytalanság, amely az érintett szakembereket nem az együttműködésben, hanem a versengésben és a saját legitimitásukért való küzdelemben teszi érdekeltté.

Veszélyt jelent a szenzációközlésben és konfliktusszításban érdekelt *média* hatása, amely a lakosságban könnyen fel tudja ébreszteni az *indokolatlanul szigorú megtorlási és kirekesztési igényt*. Ennek következménye az is, hogy a szavazótáboruk növelésében érdekelt politikusok – kényszerből vagy lehetőséget látva benne – „látványmegoldásokkal”, büntetőpolitikai szigorításokkal, többnyire „tünetkezelésekkel” adjanak gyors válaszokat a társadalomban felmerülő, erősödő büntetési igényekre. E kriminálpolitikai „megoldások” gyakran egyoldalúan építenek a kontroll erősítésére, anélkül, hogy a deviáns magatartás mögött húzódó okokat, azok mélyebb összefüggéseit, valamint a hosszabb távra perspektívát nyújtó lehetőségeket is megkísérelnék feltárni.

Zárszó helyett

Ahogy a fenti elemzésből is kitűnik, stabil jogi és intézményi háttérével, valamint évi több ezres esetszámával Magyarországon megkezdődött a „tömegnövelés” a büntetőügyi mediáció terén. A rendszer-gyengeségek és az intézményesülés során elveszni látszó alapelvek miatt azonban itt az idő a „szálkásításra”. Ennek alapját képezheti a meglévő erősségek és lehetőségek fenntartása, továbbá a gyengeségek és veszélyek felismerése és a szükséges reformok ezek alapján történő megtétele.

Mindez pedig nem szól másról, minthogy a helyreállító igazságszolgáltatás gyakorlata valóban tükrözze az azt megalapozó elveket. Azaz hogy állampolgárok teret kaphassanak szükségleteik kommunikálására, valamint konfliktusaik békés és konstruktív kezelésére, akár a legsúlyosabb bűncselekmények esetén is.

Felhasznált irodalom:

- Aertsen, I et al. (2004), *Rebuilding community connections—mediation and restorative justice in Europe*. Strasbourg, Council of Europe Publishing.
- Christie, N. (1977), Conflicts as property. *British Journal of Criminology*, Vol. 17. No 1., 1–15.
- Fellegi B. (2009), *Út a megbékéléshez. A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon*, Budapest, Napvilág Kiadó.
- Igazságügyi Hivatal (2008), *Beszámoló a Pártfogó Felügyelői Szolgálat 2007. évi, közvetítői ügyekben megvalósított feladatairól*. Munkaanyag. Budapest, Igazságügyi Hivatal
- Igazságügyi Hivatal (2009), *Beszámoló a Pártfogó Felügyelői Szolgálat 2008. évi, közvetítői ügyekben megvalósított feladatairól*. Munkaanyag. Budapest, Igazságügyi Hivatal
- Igazságügyi Hivatal (2010), *Beszámoló a Pártfogó Felügyelői Szolgálat 2009. évi, közvetítői ügyekben megvalósított feladatairól*. Munkaanyag. Budapest, Igazságügyi Hivatal
- Miers, D. et al. (2001), *An Explanatory Evaluation of Restorative Justice Schemes*. Home Office, Crime Reduction Research Series Paper 9.
- Sherman, L.–Strang, H. (2007), *Restorative Justice: The Evidence*. London, Smith Institute, [http://www.smith-institute.org.uk/pdfs/RJ_full_report.pdf], letöltve: 2008. 07. 24.

Ha még belefér, akkor ez is beilleszthető lehet

<p style="text-align: center;">Erősségek</p> <ul style="list-style-type: none"> • „beérték” egymást az állami, a nemzetközi és a civil kezdeményezések; • a pártfogói szolgálat országos lefedettsége, stabil intézményi háttere, igazságszolgáltatásba való beágyazódottsága; • a közvetítői rendszer módszertani standardjai, dokumentációs, értékelő– és mentori rendszere; • a fiatalok és felnőttek számára egyaránt elérhető a mediáció; • nemcsak diverzióként, hanem a büntetés kiegészítéseként, középsúlyos ügyekben is van lehetőség a mediációra; • érvényesül a titoktartás, önkéntesség és a pártatlanság elve; • szigorú képzési követelmények meghatározása a mediátorok felé; • magas esetszámok; • a mediáció egyéb területeken való elismerése 	<p style="text-align: center;">Lehetőségek</p> <ul style="list-style-type: none"> • értékelő kutatások, hatástanulmányok megszületése; • a társmiszteriumok is felkarolják stratégiáikban az alternatív vitarendezés képviselőit; • szakmai és társadalmi szintű szemléletnyitás; • a konfliktusok mértéke indokoltá teszi az alternatív konfliktuskezelés eszközeinek alkalmazását, terjesztését; • interdiszciplinaritás elterjedése; • erősödő nemzetközi kapcsolatok
<p style="text-align: center;">Gyengeségek</p> <ul style="list-style-type: none"> • az előkészítés hiánya a szabályozási és intézményi rendszer kialakítása előtt; • a mediációs ülés résztvevőinek számának limitálása; • sértett nélküli bűncselekmények kizárása a mediációból; • 5 évnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények kizárása a mediációból; • mediáció csakis a nyomozati szakban tett beismerő vallomás esetén lehetséges; • széleskörű diszkréció, „gumiszabályok” az elrendelő hatóság számára; • esetküldésnél túlzott mértékű az elrendelő mérlegelési jogköre; • az eljárás automatikus lezárása fiataloknál és 3 évnél nem súlyosabban büntetendő cselekményeknél; • az anyagi jóvátétel dominanciája a szimbolikus jóvátétellel szemben; • az anyagi kár felmerülésének hiányában vagy annak korábbi megtérítésekor a mediáció kizárása; • fiatalok ügyeiben alacsony számú esetküldés; • halmazati esetek kizárása; • magánvádas eljárások kizárása; • társszakmák tájékozatlansága; • a rendszer „eljogiasodása” 	<p style="text-align: center;">Veszélyek</p> <ul style="list-style-type: none"> • a „gyengeségek” nem változnak • előkészítés nélküli, kiszámíthatatlan és következtelen szabályozási és intézményi fejlesztések; • értékelő kutatások elmaradása; • a jogalkotók, jogalkalmazók tájékozatlansága megmarad; • a hivatali és statisztikai jellegből fakadó, futószalag-rendszerű gyakorlat; • a minőségi elvárások (pl. szupervízió, visszajelzések, az interdiszciplinaritás elvének) elsikkadása; • szakemberek kompetencia-vesztésének féltelme, bezárkózás féltékenysége; • a finanszírozás bizonytalanságából fakadó hatalmi játszmák, rivalizálás az együttműködés helyett; • szenzációvadász média, látványmegoldásokat nyújtó büntetőpolitika kialakulása

1. táblázat: SWOT-analízis a helyreállító igazságszolgáltatás magyarországi szabályozásáról és gyakorlatáról